

δίωδος

ΕΞΑΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΛΟΓΟΥ & ΤΕΧΝΗΣ

ΤΙΜΗ: 6€

ISSN: 1792 - 1317

Περίοδος Α', Τεύχος 6, Μάρτιος 2014

ΔΟΥΞΙΝΗ ΑΔΑΜ-ΒΕΛΕΝΗ ΙΩΑΝΝΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΛΥΑΤΤΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΞΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ
ΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΛΑΧΟΣ ΤΑΣΟΣ ΓΑΛΑΤΗΣ ΣΠΥΡΟΣ ΓΑΛΗΝΗΣ ΑΡΕΤΗ ΓΚΑΝΙΔΟΥ ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΕΞΑΡΧΟΥ
ΜΑΡΙΑΝΑ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΚΩΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΖΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΑΠΑΝΙΔΑΣ ΤΑΣΟΣ ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗ Π. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΣΑΠΙΔΗΣ ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΤΟΥΣΙΑΔΟΥ ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΧΑΧΕΙΛΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΑΚΡΙΔΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΑΡΤΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ ΕΛΕΝΗ ΜΕΡΚΕΝΙΔΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΙΓΓΑΣ ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΜΠΑΝΑ
ΦΟΦΙΑ ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΕΤΡΟΥ
ΡΩΗ ΣΑΜΑΡΑ ΣΩΤΗΡΙΑ ΣΤΑΥΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΣΥΦΙΛΤΖΟΓΛΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΣΦΥΡΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ Π. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Γιώργος Άραγης

Μικρή εισαγωγή στην ποίηση του Γιώργου Σαραντάρη* (1908-1941)

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη τό 1908. Από τό 1912 ώς τό 1931 έζησε στην Ίταλία, όπου έγκαταστάθηκαν οί γονείς του. Έκε έκανε τίς έγκύκλιες σπουδές του καί μετά σπούδασε νομικά. Τό 1931 ήρθε στ Ελλάδα φέρνοντας μιá ρηξικέλευθη, δηλαδή άκραία, μοντερνιστική άντίληψη γι τήν ποίηση. Ήταν αυτός πού συμπαραστάθηκε στα πρώτα βήματα του Έλύτι. Ή ποίησή του, από όρισμένη άποψη, είναι γιά πολλούς δυσκολοπλησίασι. Κυρίως γιατί ό λόγος της είναι έλλειπτικός καί γιατί δέν παρουσιάζει τά έξωτερικά γνωρίσματα τής παραδοσιακής ποίησης. Πρόκειται ώστόσο γιά ένα από τούς σημαντικότερους ποιητές πού έμφανίστηκαν τή δεκαετία του 1930. Σήμερα θά άναφερθώ στον δεύτερο παράγοντα πού κάνει «δύσκολα» τά ποιήματα του Σαραντάρη. Στο γεγονός ότι άπουσιάζουν από τήν ποίησή του τά έξωτερικά γνωρίσματα πού άπαντούν στην παραδοσιακή ποίηση. Δηλαδή τά ακόλουθα:

α) Άπουσιάζει τό θέμα ή μύθος ή ιστορία πού παρουσιάζουν τά κείμενα τής παραδοσιακής ποίησης. Παράδειγμα τό ποίημα του Γ. Δροσίνη «Η μυγδαλιά».

*Έκουνησε τήν άνθισμένη μυγδαλιά
μέ τά κεράκια της
καί γέμισ' από άνθη ή πλάτη, ή αγκαλιά
καί τά μαλλάκια της.*

*Άχ! χιονισμένη σαν τήν είδα τήν τρελλή,
γλυκά τή φίλησα,
τής τίναξα τά άνθη από τήν κεφαλή
κι έτσι τής μίλησα: ...*

Ή τό ποίημα «Ο Μιχαλιός» του Κ. Καρυωτάκη.

Τό Μιχαλιό τόν πήρανε στρατιώτη.

Γιώργος Σαραντάρης (1908-1941)
(σχέδιο με μολύβι Γιάννης Δ. Στεφανάκης)

* Διαβάστηκε τήν 27.10.2013, στην εκδήλωση γιά τόν Σαραντάρη, πού όργάνωσε στο χωριό Λάιστε στο Ζαγόρι, ή Νένα Βενετσάνου, πρόεδρος του σωματείου «Γιώργος Σαραντάρης».

*Καμαρωτά ξεκίνησε κι ώραϊα
μέ τό Μαρή καί μέ τόν Παναγιώτη.
Δέ μπόρεσε νά μάθει κάν τό «ἐπ' ὤμου».
"Όλο ἐμουρμούριζε: «Κύρ Δεκανέα,
ἄσε με νά γυρίσω στό χωριό μου».*

*Τόν ἄλλο χρόνο, στό νοσοκομεῖο,
ἀμίλητος τόν οὐρανό κοιτοῦσε.
Ἐκάρφωνε πέρα, σ' ἓνα σημειό,
τό βλέμμα του νοσταλγικό καί πράο,
σά νά 'λεγε, σά νά παρακαλοῦσε:
«Ἀφήστε με στό σπίτι μου νά πάω...»*

Ἡ τό ποίημα «Τό κέντημα τοῦ μαντιλιού» τοῦ Κρυστάλλη.

*Στήν ἄκρη τοῦ γιалоῦ ξανθή κάθετα κόρη
κι ὠριόπλουμο λευκό χρυσοκεντάει μαντίλι,
μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι...*

Αὐτά τά παραδοσιακά ποιήματα, ὅπως ὅλα τά παραδοσιακά, ἔχουν θέμα, μᾶς λένε δηλαδή μιά ἱστοριούλα. Τά ποιήματα τοῦ Σαραντάρη δέν ἔχουν θέμα. Ἄν πάει κανεῖς νά τά συναντήσει ἀπό τήν πλευρά τοῦ θέματος, θά συναντήσει κλειστές πόρτες.

β) Τό δεύτερο ἐξωτερικό γνώρισμα τῆς παραδοσιακῆς ποίησης εἶναι ἡ λογική συνέπεια τῆς δομῆς. Ὑπάρχει ἓνας λογικός εἰρμός στή διατύπωση τοῦ θέματος. Ἐδῶ, ὅπως καί στό θέμα, ἔχουμε ὀρισμένη σύμβαση. Τή σύμβαση ὅτι τά πράγματα ὀφείλουν νά ἐκφραστοῦν κατά λογική συνέπεια. Πολλοί λένε ὅτι δέν καταλαβαίνουμε τήν μοντερνιστική ποίηση. Κι ἔχουν δίκιο ἀλλά, ταυτόχρονα, καί ἄδικο. Γιατί τή μοντερνιστική ποίηση λιγότερο τήν καταλαβαίνει κανεῖς καί περισσότερο τήν αἰσθάνεται. Ἡ ποίηση τοῦ Σαραντάρη, ἐπειδή δέν ἔχει οὔτε θέμα οὔτε λογική θεματική δομή, δέν εἶναι νοητή κατά τό πρότυπο τῆς παραδοσιακῆς ποίησης. Ἀντίθετα εἶναι ποίηση κυρίως ἄλογη –θά ἐξηγήσω παρακάτω τί σημαίνει αὐτό.

γ) Τό τρίτο ἐξωτερικό γνώρισμα τῆς παραδοσιακῆς ποίησης εἶναι τό μέτρο καί ἡ ὁμοιοκαταληξία. Στίχοι ἰσοσύλλαβοι (ένδεκασύλλαβοι, δεκαπεντασύλλαβοι, κτλ.), ἱαμβικοί, τροχαϊκοί, ἀνάπαιστοι, κτλ., μέ διάφορους συνδυασμούς ὁμοιοκαταληξίας (σταυρωτή, πλεχτή, κτλ.). Στόν Σαραντάρη δέν ἔχουμε οὔτε μέτρο οὔτε ὁμοιοκαταληξία. Ὁ ποιητής χρησιμοποιεῖ ἐλεύθερο στίχο.

Θά ρωτούσε ίσως κανείς αν, τελικά, διατηρεί κάτι ο Σαραντάρης από την παραδοσιακή ποίηση. Ναι, διατηρεί, όπως όλη η μοντερνική ποίηση, διατηρεί τον ρυθμό. Αλλά ρυθμό έχουν και τα πεζά γραφτά. Κι ένας δικηγόρος, που μιλάει στο δικαστήριο, μιλάει με κάποιο ρυθμό. Ο ρυθμός ανήκει στη φύση του ανθρώπου, ρυθμό έχει η αναπνοή μας, η καρδιά μας, το έντερό μας, ο λόγος μας, ο χορός, τα τραγούδια μας. Ρυθμό έχει η κίνηση της Γης. Ρυθμό έχει, απ' όσο γνωρίζουμε, και το σύμπαν.

Έχει γίνει πολλή συζήτηση αν τα έξωτερικά γνωρίσματα της παραδοσιακής ποίησης (θέμα, λογικός εϊρμός, μέτρο, ομοιοκαταληξία) είναι γνωρίσματα καθαυτό ποιητικά. Σήμερα έχει γίνει κοινή συνείδηση πως είναι βοηθη-

τικά στοιχεία αλλά όχι καθαυτό ποιητικά. Για να μην χαθούμε σε θεωρητικούς συλλογισμούς, ας δούμε τό ζήτημα αυτό εμπειρικά.

Όταν ακούμε ένα άηδονι να κελανδά ή καλύτερα έναν κότσυφα, που κελανδά μελωδικότερα, κάτι αισθανόμαστε. Αυτό τό κάτι δεν έχει ούτε θέμα, ούτε λογικό εϊρμό, ούτε μέτρο. Όταν βλέπουμε ένα ηλιοβασίλεμα και αισθανόμαστε κάτι, αυτό τό κάτι δεν έχει θέμα, λογική και μέτρο. Όταν κοιτάζουμε, τώρα τό φθινόπωρο, μία δασωμένη, πολύχρωμη πλαγιά στο Ζαγόρι, ό,τι αισθανόμαστε δεν έχει θέμα, λογική και μέτρο. Τί συμβαίνει σ' αυτές τις περιπτώσεις; Απλούστατα, ο αντίκτυπος μέσα μας, από τις έξωτερικές έντυπώσεις, δεν έχει θεματική και λογική δομή. Αυτό σημαίνει ότι ο αντίκτυπος αυτός δεν γίνεται αισθητός με θεματική και λογική μορφή. Έχει όμως κάποια μορφή. Είναι η μορφή του άλογου στοιχείου που έχει μεγάλο μερίδιο, δηλαδή κυριαρχικό, στην έσωτερική ζωή μας. Αν τώρα κάποιος

Αν τώρα κάποιος ποιητής [...] καταφέρει να εκφράσει αυτόν τον άλογο έσωτερικό αντίκτυπο, φτάνουμε στη γέννηση ενός καλλιτεχνικού έργου.

ποιητής ή μουσικός ή ζωγράφος καταφέρει, με τά μέσα του ο καθένας, να εκφράσει αυτόν τον άλογο έσωτερικό αντίκτυπο, φτάνουμε στη γέννηση ενός καλλιτεχνικού έργου. Όλοι μας ζούμε καθημερινά τις παρορμήσεις αυτού του άλογου. Όλοι μας κάποτε έρωτευτήκαμε. Τό έρωτικό συναίσθημα δεν έχει ούτε θεματική μορφή ούτε λογική. Όπως δεν έχει όλος ο συναισθηματικός κόσμος μας. Δεν είναι προνόμιο των καλλιτεχνών αυτές οι καταστάσεις. Απλώς εκείνοι δεν τις αισθάνονται μόνο αλλά και τις εκφράζουν. Δεν θά ξεχάσω ποτέ μία έμπειρία της νεανικής μου ζωής. Είχα πάει στά πρόβατα στο βουνό. Τό βράδι, που σκάρισε τό κοπάδι να βοσκήσει, έμένα τον «μικρό» με άφησαν οι μεγάλοι στη σtάνη. Ήταν νύχτα καλοκαιρινή, χωρίς φεγγάρι αλλά ξάστερη. Ξαφνικά,

μέσα στη νυχτερινή μοναξιά μου, κάτι άκούστηκε από την άπέναντι πλαγιά. Κάτι που την πρώτη στιγμή τό ένωσα σαν μήνυμα συντροφιάς, έπειτα όμως

μέ συνεπήρε η γοητεία του. Τι ήταν; Ήταν τό κάπως μελαγχολικό παίξιμο μιας φλογέρας. Έμεινα να την άκούω συνεπαρμένος, ώσπου σώπασε. Έκτοτε έχω άκούσει πολλών ειδών μουσικές -κλασική μουσική, παλιά δημοτικά ήπειρώτικα, νησιώτικα δημοτικά, λαϊκά τραγούδια, σύγχρονα έντεχνα. Όμως ο άλογος καημός τον όποιο εξέφραζε εκείνη τη νύχτα ο άσπύδαχτος και άγράμματος βοσκός δεν νομίζω πως έχει ξεπεραστεί. Τό ξαναλέω: όλοι μας ζούμε έντονες έσωτερικές καταστάσεις, είτε συνειδητά είτε άσυνείδητα. Άρκεϊ να τις άνιχνεύσουμε με την έσω όραση, με τά μάτια της ψυχής μας ή, όπως λέγεται άλλως, με όργανο την ένόρασή μας. Άς σημειωθεί πως η έσωτερική μας ζωή άναλογεί στον βυθισμένο όγκο του παγόβουνου, ένω η έξωτερική, ας την πούμε

συνειδητή, μόλις στο όρατό μέρος του παγόβουνου.

Έρχομαι τώρα στον Σαραντάρη, έναν ποιητή τον οποίο αρχικά τον πρόσεξαν ιδιαίτερα ο Όδ. Έλύτης (για τον οποίο υπήρξε η πνευματική του μαμή) και Ν. Γ. Πεντζίκης. Πιο πολύ ο δεύτερος, που ήταν μία προσωπικότητα ευρύτερη από τον Έλύτη και τό μάτι του έκοβε περισσότερο. Έξαιτίας του Πεντζίκη, που ήταν Θεσσαλονικιός, ο Σαραντάρης αγάπησε τή Θεσσαλονίκη και πήγαινε εκεί κάθε φθινόπωρο. Αρχικά τον πρόσεξαν τον ποιητή κυρίως αυτοί οί δυο και πολύ λιγότερο κάποιοι άλλοι. Έπειτα έπεσε κάπως σέ λήθη. Όμως τά τελευταία 30 χρόνια έρχεται ολοένα και περισσότερο στην επιφάνεια. Βιβλία βγαίνουν για τον ποιητή, διδακτορικές διατριβές εκπονούνται, αφιερώματα περιοδικών γίνονται, εκδηλώσεις οργανώνονται, άρθρες βιβλιογραφικές παραπομπές σημειώνονται, σωματείο μελέτης του έργου του έχει συσταθεί...

Η ποίηση του Σαραντάρη, όπως παρο ανέφερα, δέν έχει τά εξωτερικά γνωρίσματα τής παραδοσιακής ποίησης. Ό,τι επιδιώκει νά εκφράσει είναι κυρίως έσωτερικές στιγμές μέ ανιχνευτικό όργανο τήν ένόραση. Θα μπορούσαμε νά τή χαρακτηρίσουμε επιγραμματικά ως έννορατική ποίηση. Θα ρωτούσε ίσως κανείς: από αυτή τήν έννορατική ποίηση έχει αποκλειστεί ο στοχασμός; Όχι, δέν έχει αποκλειστεί αλλά ο βαθύς στοχασμός πηγάζει από τήν ίδια πηγή που πηγάζει τό άλογο: εκεί που έχουν τήν έδρα τους τά ένστικτα, οί παρορμήσεις, οί θυμικές καταστάσεις, ή επιθετικότητας, ή αγάπη... Από τά βαθιά στρώματα δηλαδή του είναι μας. Άς έρθουμε όμως στα κείμενα. Διαβάζω:

*Εΐταν γυναίκα, εΐταν όνειρο, εΐτανε και τά δυό
Ό ύπνος μ' έμπόδιζε νά τή δώ στά μάτια
Άλλά τής φιλούσα τό στόμα τήν κράταγα
Σάν νά εΐταν άνεμος και νά εΐταν σάρκα*

*Μούλεγε πώς μ' αγαπούσε, αλλά δέν τό άκουγα καθαρά
Μούλεγε, πώς πονούσε νά ζή μαζί μου
Εΐταν ώχρή και κάποτε έτρεμα για τό χρώμα της
Κάποτε άπορούσα νιώθοντας τήν ύγεία της σά δική μου
ύγεία.*

Όπως βλέπετε αυτοί οί στίχοι παρουσιάζουν μία ισχνότατη θεματική και λογική συγκρότηση αλλά όχι σαφή θεματική και λογική συνέπεια. Μολαταύτα κάπως μās μιλάνε για μία όνειρική κατάσταση. Τους νιώθουμε, όσο τους νιώθουμε ο καθένας μας αλλά δέν τους καταλαβαίνουμε και τόσο λογικά. Από τ' άλλο μέρος πρέπει νά πώ ότι ή ποιητική μέθεξη, ή σχέση μας μέ τήν ποίηση, είναι στενά προσωπική υπόθεση. Καθηγητάδες και παρακαθηγητάδες έδω δέν έχουν λόγο. Δέν γίνεται νά μās ταΐσει κανένας σοφός τήν ποίηση, τή μουσική και τή ζωγραφική, μέ τό κουτάλι. Ό καθένας μας πηγαίνει προς τίς καλλιτεχνικές μορφές μέ βάση τίς έμπειρίες του, τήν ιδιοσυγκρασία του και τήν παιδεία του. Άλλο ένα κείμενο:

*Ζεστή άνάσα του βουνοϋ
Κάθομ' έδω που κελαιοδουν τ' αστέρια
Κι έχει τό χώμα μία περίεργη ιδέα
Σά νά μή θέλει νά γλυσιτρήσει κάπου
Σά νά μή θέλει νά μέ αφήσει μόνο.*

Κελαιοδουν τ' αστέρια; Όχι δέν κελαιοδουν. Έχει ιδέες τό χώμα; Όχι δέν έχει. Θα μπορούσε κανείς νά δώσει πάνω σ' αυτά κάποιες λογικές εξηγήσεις. Ότι π.χ. τά αστέρια κελαιοδουν σάν τά πουλιά που άκουσε στό βουνό ο ποιητής τή μέρα, ότι συνεπώς πρόκειται για μία μεταφορά. Κι ότι, επίσης, ή προσωποποίηση του χώματος δέν είναι κάτι πολύ παράξενο. Όμως προτιμώ νά μήν τό δοϋμε έτσι, αλλά σάν μία έννορατική στιγμή του ποιητή μέ τήν όποία εκφράζει τον εαυτό του. Είναι μία στιγμή ευφο-

ρίας, στιγμή ευφροσύνης, κατά την οποία αισθάνεται ότι μετέχει στην κατάσταση του τό φυσικό περιβάλλον. Άν λέει ή δέν λέει τίποτα σ' έναν αναγνώστη, είναι άλλο ζήτημα. Άρκεϊ ό αναγνώστης νά μήν εΐναι λογικά προκατειλημμένος, νά μήν διαβάζει μέ προσχηματισμένες αντιλήψεις γιά τό τί εΐναι καί τί δέν εΐναι ποίηση. Ένας απροκατάληπτος αναγνώστης, πού διαβάζει τούς παραπάνω στίχους, έχει όλο τό δικαίωμα νά πει ότι αυτοί οί στίχοι δέν μου λένε τίποτα. Άλλωστε δέν εΐναι ύποχρεωτικό νά μās άρέσουν όλα τά ποιήματα κι όλοι οί ποιητές. Καί τό καλύτερο εΐναι νά διαβάζουμε λογοτέχνες πού εΐναι από άποψη ίδιουσγκρασίας κοντά σέ μās. Λογοτέχνες πού μās πηγαίνουν, πού τούς νιώθουμε οικείους. Τά ποιήματα εΐναι σάν ελεύθερα μηνύματα, αν τύχει νά τά συναντήσουμε καί κάτι μās λένε, έχει καλώς, αν όχι δέν δίνουμε σημασία. Άλλο ένα κείμενο:

*Εΐταν μιά μέρα γελαστή
Πού τή χορεύαν όλοι
Ένας σοφός μās άκουγε ξανά
Νά λέμε παραμύθια
Εΐταν καιρός πού άνοιγε ή καρδιά
Καί μπαΐναν τά λουλούδια
Έκελαΐδοϋσαν όλο πίο γλυκά
Τά σύννεφα σιά δέντρα
Κι εΐταν μιά τρέλλα τά πουλιά
Πού άκούμπαγαν στήν πλάση.*

Αυτοί οί στίχοι μās δίνουν μιά αισθη-
ση ευδιαθεσίας, πίο εμφαντικά από τούς
προηγούμενους. «Εΐταν καιρός πού άνοιγε

ή καρδιά/Καί μπαΐναν τά λουλούδια». Το
δίστιχο αυτό μάλλον δέν χρειάζεται σχ-
λια. Άν καί δέν έχει λογική βάση, ευκο-
τό δεχόμαστε. Το επόμενο δίστιχο όμως
«Εκελαΐδοϋσαν όλο πίο γλυκά/τά σύννεφα
στά δέντρα». Μās φαίνεται κάπως άφύσ-
κο. Λές καί τά σύννεφα κάθονται πάνω σ-
δέντρα, όπως κάθονται τά πουλιά. Θέλ-
νά πώ πάλι πώς ή στάση του ποιητή δε-
εΐναι προς τά έξω, δέν περιγράφει τή φύσ-
Άπλως, σύμφωνα μέ τή διάθεσή του, μέ
δίνει πινελιές από αυτό πού συμβαίν-
μέσα του. Έτσι νιώθει, έτσι εκφράζεται. Μ-
τήν ευκαιρία θέλω νά διευκρινίσω πώς
Σαραντάρης δέν ήταν υπερρεαλιστής, δε-
είχε καμιά σχέση μέ τόν σουρρεαλισμ-
Η ποίησή του, όπως έχω πει, έχει στεν-
σχέση μόνο μέ τόν μοντερνισμό. Κι άλλ-
ένα ποίημα. Επιγράφεται «Η πράξη τή
αυγής»:

*Η πράξη τής αυγής έγινε χωρίς αίμα
Μήτε χύθηκαν δάκρυα
Μονάχα ό κρίνος μιας φωνής
Έγέμισε τ' αυτιά μας
Υστερα τά χέρια μας δέν έπιασαν τίποτα
Άλλά τά μάτια μας τρέχανε
Όπως τρέχει ό ήλιος.*

Αυτοί οί στίχοι μās δίνουν μάλλον τ-
αίσθημα μιάς πρωινής συγκινητικῆς
στιγμῆς, ίσως από κάποιον άποχωρισμ-
Δέν θά έπιμείνω. Κάτι άλλο τώρα. Ά-
τους δεϊ κάποιος τυπωμένους, θά διαπ-
στώσει ότι, όπως συμβαίνει καί μ' όλο
τους προηγούμενους στίχους, δέν έχου

**...ό Σαραντάρης ήταν
καί φιλόσοφος. Ήταν
αυτός πού εΐσηγήθη-
κε, μέ τρία δοκίμια, τή
φιλοσοφία του ύπαρξι-
σμού στην Ελλάδα.**

σημεία στίξης (κόμματα, άνω τελείες, θαυμαστικά, τελείες, ερωτηματικά, άποσιωπητικά). Έκτός από μία τελεία εκεί πού τελειώνουν. Γιατί τάχα; Έχει κανένα νόημα αυτή ή τακτική; Νομίζω πώς έχει κάποια σημασία. Έννοώ ότι θέλει να δώσει ρευστότητα στη συνολική ροή των έκφραζόμενων. "Ότι, συνεπώς, οί στίχοι συνιστούν ένα ρευστό όλο, χωρίς διακοπές, χωρίς γέφυρες μεταξύ τους, αλλά σαν ένα συνεχόμενο έκφραστικό ρεύμα, τό όποιο μπορεί να διαβάσει κανείς με μία άναπνοή." Έτσι ώστε ο πρώτος, ως πούμε, στίχος να προβάλλει πάνω στον δεύτερο, στον τρίτο και σ' όλους τους υπόλοιπους. Νά τους φορτίσει με τή σημασία του και να φορτιστεί άμοιβαία από αυτούς. Άρα ο πρώτος με τον τελευταίο άλληλοφορτίζονται, καθώς και όλοι οί άλλοι από όλους τους άλλους. Αυτό συμβαίνει γενικά στην ποίηση, τόσο στην παραδοσιακή, όσο και στη μοντέρνα. Άπλως υπάρχει διαφορά βαθμού. Έννοώ ότι στη μοντερνιστική ποίηση συμβαίνει πολύ περισσότερο από την παραδοσιακή. Κι ο Σαραντάρης τό τονίζει αυτό και με τον τρόπο πού παραθέτει τους στίχους σαν άδιάκοπη συνέχεια. Κι ένα τελευταίο ποίημα:

*Έξω στην άνοιξη έξω στό πανηγύρι
Μέ μαλλιά ξέπλεκα
Μέ χέρια πού άρπαξαν τά πουλιά
Μέ λαιμούς πού έπιναν
Χρώματα και ούράνια νερά
Μέ χαρισμένη όλην τήν καρδιά
Πού όμως δεν χωρίζε από τό σωμα,
Τά φυτά της γης άπορούσαν
Έρριχναν στά δικά τους σπλάχνα ματιές
Νά βρούν τό μύχιον και χαμένον όλβο*

Έδω έχουμε κάτι σαν γιορταστικό ξεφάντωμα. Μιά στιγμή γεμάτη αισιοδοξία και ψυχική έξαρση. Μας θυμίζει κάπως ανάλογες στιγμές από την ποίηση του Δι-

ονύσιου Σολωμού.

Προτού να τελειώσω, θέλω να πω πώς όσα είπα άφορούν τή μία πτυχή τής σαρανταρικής ποίησης: τήν αισθαντική. Μιά δεύτερη πτυχή έχει να κάνει με τή φιλοσοφική κλίση του ποιητή. Γιατί ο Σαραντάρης ήταν και φιλόσοφος. Ήταν

αυτός πού εισηγήθηκε, με τρία δοκίμια, τή φιλοσοφία του ύπαρξιμοϋ στην Ελλάδα. Τότε, τή δεκαετία του 1930, πού στην Άθήνα δεν ήταν καν γνωστή ή λέξη ύπαρξιμός με τή σημασία τής σύγχρονης φιλοσοφικής αντίληψης. Έκτός από φιλόσοφος ήταν και χριστιανός. Άλλά με την ύπαρξιακή έννοια. Αυτή πού πρότεινε ο Έρως Αύγουστίνος, ο Δανός Σέρεν Κίγκερκωρ, ο Μάρτιν Χάιντεγκερ και άλλοι. Σύμφωνα με την έννοια αυτή τον Θεό δεν τον συναντάει κανείς στη εκκλησία, ούτε είναι κοινά δεδομένη ή ύπαρξη του Θεού. Γιατί ή σχέση με τον Θεό είναι προσωπική υπόθεση. Τον συναντάει κανείς ή όχι μέσα από ερωτήματα, άμφιβολίες και βαθιές προσωπικές δοκιμασίες. Από την άποψη αυτή, όπως ή σχέση μας με την ποίηση είναι προσωπική υπόθεση, τό ίδιο είναι και ή σχέση μας με τον Θεό. Άρα δεν μιλούμε για έναν κοινό Θεό αλλά για μία προσωπική ανακάλυψη του Θεού ή όχι.

17.X.2013